

Jerzy Wągradzki

Program Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej (2011 r.)

Niepodległość i Pamięć 19/1-4 (37-40), 235-238

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Listę tych jednostek należałoby uzupełnić również o obiekty, które jeszcze nie znalazły swego miejsca w placówkach muzealnych, a z racji swej historii w pełni zasługują na uwiecznienie ich losu. Niestety tego typu przedsięwzięcia są niezwykle kosztowne. Siłami

samych miłośników historii żeglugi nie da się tego celu osiągnąć. Działania te wymagają ze strony władz administracyjnych decyzji prawnych. Potrzebują one również wsparcia finansowego.

Andrzej Kotecki

Program Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej (2011 r.)

W programie Dni Cytadeli Warszawskiej 2011 znalazł się szereg różnorodnych imprez, które spotkały się z szerokim zainteresowaniem publiczności. Pierwszą z nich był, zorganizowany w dniach 9-13 maja, plener malarski dla dzieci i młodzieży „X Pawilon w oczach dziecka”. Wzięło w nim udział – po uprzednim obejrzeniu najciekawszych fragmentów ekspozycji związanych z X Pawilonem i jego więźniami – 71 osób uczestniczących w zajęciach plastycznych prowadzonych przez współorganizatora pleneru, Fundację „Dziecko i Sztuka” przy Muzeum Sztuki Dziecka na Żoliborzu.

Noc Muzeów, zorganizowano wspólnie z Klubem Wojsk Lądowych w Cytadeli Warszawskiej, z którym Muzeum X Pawilonu współpracuje od wielu lat. Wstępem do niej było zwiedzanie wojskowej części Cytadeli, na co dzień niedostępnej. Ze względu na ograniczoną liczbę miejsc obowiązywała wcześniejsza rezerwacja telefoniczna w Muzeum X Pawilonu. Z tej możliwości skorzystało 190 osób, które prowadzone przez oficera Klubu Wojsk Lądowych miały okazję zobaczyć m.in. dawne zachowane budynki historyczne – jak były konwikt pijarów, kaplicę pw. Św. Ducha, dom, w którym mieszkał budowniczy

Cytadeli gen. Iwan Dehn, fragmenty kazamatów i wałów oraz teren po dawnych koszarach gwardii koronnej pieszej, na którym dobiegają końca prace archeologiczne poprzedzające budowę w tym miejscu nowej siedziby Muzeum Wojska Polskiego. Wycieczka zakończyła się na terenie Muzeum X Pawilonu.

Tutaj – na otwartej przestrzeni, między murem Cytadeli, a budynkiem dawnego więzienia – miała miejsce główna impreza tej Nocy: *Odyseja Historyczna Cytadela*, której pomysłodawcą było współpracujące z Muzeum, Stowarzyszenie Artylerii Dawnej Arsenał. Była to plenerowa prezentacja barwy i broni z różnych epok historycznych od czasów antycznych do II wojny światowej, w której wzięli udział przedstawiciele kilkunastu grup rekonstrukcji historycznej. Rozpoczęła się już o godz. 13, a więc 6 godzin przed oficjalnym otwarciem Nocy Muzeów zwiedzający mogli oglądać obozowiska historyczne. Oprócz samej prezentacji barwy i broni oraz obozowisk z różnych epok, na tle zabytkowych murów Cytadeli Warszawskiej miały miejsce inscenizacje potyczek i walk rycerskich, pokazy musztry i strzelania z różnego rodzaju broni palnej itp., wszystkie z fachowym komentarzem. Widzowie mogli więc zobaczyć

m.in. pokazy walki i taktyki legionów rzymskich, walki Wikingów i Słowian z wczesnego średniowiecza, potyczki rycerzy z czasów wojen krzyżowych, musztrę i strzelanie polskiej piechoty zaciężnej oraz piechoty cudzoziemskiego autoramentu, walkę jednostek Księstwa Warszawskiego 4. i 7. pułku piechoty oraz artylerii z oddziałem jeźdźców pruskich, popisy kawalerii, pokazy musztry jednostek amerykańskich z II wojny światowej – 101. Dywizji Powietrzno-Desantowej oraz 1. Dywizji Piechoty, prezentację XIX-wiecznej medycyny wojskowej itp. Poszczególne pokazy odbywały się cyklicznie, przez cały czas trwania imprezy. Atrakcją dla widzów były regularnie oddawane salwy artyleryjskie z dział z czasów Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego. Szczególnego kolorytu przydawali imprezie żołnierze armii carskiej, ze względów historycznych pasujący idealnie do miejsca imprezy. Wszyscy rekonstruktorzy, a było ich ponad 100, występowali oczywiście w strojach z prezentowanych przez siebie epok. Impreza ta cieszyła się bardzo dużym zainteresowaniem publiczności. Ponadto, w programie Nocy Muzeów przewidziano również nocne zwiedzanie ekspozycji w Muzeum X Pawilonu, zarówno poświęconej dawnym więźniom tego obiektu, jak również wystawy *Sybiracy 1940-1956*. Noc Muzeów w X Pawilonie cieszyła się rekordową frekwencją, przez Muzeum przewinęło się podczas niej 2038 osób.

Kolejnym punktem programu Dni Cytadeli był spektakl słowno-muzyczny *Warszawska Bastylia* w wykonaniu grupy aktorskiej *Ars Verbum*

Teatr Fantazja. Przygotowany i wyreżyserowany przez Jolantę Fijałkowską-Pilarczyk na podstawie tekstów historycznych oraz pieśni, przypominał walkę Polaków o niepodległość w epoce zaborów ukazaną przez pryzmat Cytadeli i więźniów X Pawilonu. Spektakl, przeznaczony dla młodzieży szkolnej, został wystawiony 19 maja przy zapełnionej, aczkolwiek niezbyt dużej sali w Muzeum X Pawilonu (obejrzało go 50 osób).

Największą imprezą, podsumowującą Dni Cytadeli Warszawskiej 2011 był VI Warszawski Konwent Gier Strategicznych GRENADIER zorganizowany w dniach 21-22 maja przez Dom Kultury Śródmieście we współpracy z Muzeum Niepodległości oraz Klubem Wojsk Lądowych, zapewniającym zaplecze infrastrukturalne, przy wsparciu Muzeum Wojska Polskiego, Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej i Mazowieckiej Komendy Wojewódzkiej Policji w Radomiu. Program Konwentu, zorganizowanego po raz kolejny na terenie Muzeum X Pawilonu, był bardzo szeroki. Obejmował turnieje i pokazy gier strategiczno-historycznych, rekonstrukcje historyczne, prezentacje makiet wydarzeń historycznych, pokaz sprzętu wojskowego itp. Największym powodzeniem wśród licznie gromadzącej się publiczności cieszyły się zwłaszcza rekonstrukcje wydarzeń historycznych w wykonaniu około 170 członków kilkunastu grup rekonstrukcji historycznej, w tym także z Niemiec oraz Litwy. Widzowie mogli zobaczyć: starcie 7 pułku piechoty Księstwa Warszawskiego z oddziałem jeźdźców pruskich; „wypad na Wscho-

wę” – atak żołnierzy 55 pułku piechoty polskiej na niemiecki posterunek graniczny 2 września 1939 r.; dwie rekonstrukcje z Powstania Warszawskiego 1944 r.: atak powstańców na pozycje niemieckie z udziałem powstańczego wozu bojowego KUBUŚ i dramatyczną w swej brutalności nieudaną obronę barykady powstańczej we wrześniu 1944 r.; starcie pod Nijmegen w Holandii – ostatnie zwycięstwo żołnierzy niemieckich w ramach operacji „Market Garden” w 1944 r.; starcie żołnierzy 1 Dywizji Pancernej gen. Stanisława Maczka i żołnierzy amerykańskich z Niemcami pod Chambois we Francji w 1944 r.; walki żołnierzy I Armii Ludowego Wojska Polskiego na froncie wschodnim; potyczki wojów z wczesnego średniowiecza i walki rycerskie. Niektóre rekonstrukcje były powtarzane dwukrotnie. Dodatkową atrakcją stanowili przechadzający się po miejscu imprezy rekonstruktorzy w strojach husytów (eksponowali również wóz husycki), legionści rzymscy, tzw. „żuawi śmierci” z powstania styczniowego, żołnierze amerykańscy z wojny secesyjnej, granatowi policjanci z czasów II Rzeczypospolitej itp. Szczególnym akcentem imprezy było widowisko historyczno-patriotyczne *Europa* w wykonaniu zespołu młodzieżowego z Siemiatycz. Ukazywało ono, w formie pantomimiczno-muzycznej, w kronikarskim zapisie, najważniejsze momenty z historii Polski, jak przyjęcie chrztu, zwycięstwo pod Grunwaldem, rozbiory, walki o niepodległość w epoce zaborów wraz z czynem legionowym z I wojny światowej, dramatyczny okres II wojny światowej, narodziny III Rzeczypo-

spolitej, wreszcie wstąpienie Polski do NATO i Unii Europejskiej. Dużym zainteresowaniem publiczności cieszyły się także pokazy sprzętu wojskowego z czasów II wojny światowej, który zresztą wykorzystano w/w rekonstrukcjach historycznych. Oprócz wspomnianego KUBUSia były to m.in. polska tankietka TKS-1939, transporter Half-Track, czołg Sherman, lekki czołg Stuart M3, samochód Dodge, działko przeciwlotnicze Flak 20 mm, niemiecki samochód pływający Schwimmwagen, replika półgąsienicowego transportera opancerzonego Sd.Kfz 251 (Hanomag), niemieckie motocykle wojskowe itp. Można było również podziwiać zabytkowe wozy straży pożarnej i obejrzeć prezentację laboratorium kryminalistycznego Komendy Wojewódzkiej Policji w Radomiu.

Wzruszającym momentem było przekazanie Warszawskiemu Stowarzyszeniu „Rodzina Policyjna 1939 r.” dokumentów i pamiątek po zamordowanym przez władze sowieckie w 1940 r. i pochowanym w Miednoje funkcjonariuszu polskiej policji państwowej Adolfie Lentym przez jego potomków. Podczas imprezy przed zabytkową bramą wjazdową na teren Muzeum X Pawilonu, tzw. Bramą Bielańską, był wystawiony mobilny posterunek Komendy Stołecznej Policji. Impreza, która odbyła się przy pięknej, słonecznej pogodzie, cieszyła się bardzo wysoką jak na warunki Muzeum X Pawilonu, frekwencją; przez jej teren w ciągu dwóch dni przewinęło się ok. 4 tysięcy osób.

Jak co roku, dużą rolę w przygotowaniu imprez w ramach Dni Cytadeli Warszawskiej odegrała strona wojskowa: Klub Wojsk Lądowych

z Cytadeli oraz stacjonujący tu 3. Batalion Zabezpieczenia Dowództwa Wojsk Lądowych, które zapewniły konieczną infrastrukturę techniczną: namioty, stoliki i krzesła, nagłośnienie, oświetlenie itp. Dni Cytadeli Warszawskiej 2011 były wyjątkowo udane: zorganizowane we współpracy kilku podmiotów miały bogaty program, który przyciągnął rekordową liczbę publiczności. Szczególnym powodzeniem cieszyły się, tak popularne w ostatnim czasie, rekonstrukcje i prezentacje w wykonaniu grup rekonstrukcji historycznej, które na terenie zabytkowej twierdzy, jaką jest Cytadela Warszawska, zyskały dodatkową, atrakcyjną oprawę wizualną. Łączna frekwencja na wszystkich imprezach wyniosła ponad 6 tysięcy osób.

We wrześniu 2011 r., podobnie jak w latach poprzednich, Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej wzięło udział w obchodach 19. już edycji *Europejskich Dni Dziedzictwa na Mazowszu*. Impreza miała miejsce w niedzielę 18 września. W jej programie znalazły się: zwiedzanie w zorganizowanej grupie na co dzień niedostępnej dla publiczności wojskowej części Cytadeli Warszawskiej, przygotowane we współpracy Muzeum z Klubem Wojsk Lądowych w Cytadeli (powtórzone m.in. na

życzenie wielu osób, które nie mogły zwiedzić twierdzy podczas imprezy majowej) oraz ekspozycji w Muzeum X Pawilonu. Uzupełnieniem zwiedzania była prelekcja kustosa Oddziału, Jerzego Wągradzkiego „O roli Cytadeli Warszawskiej w zwalczaniu polskich dążeń niepodległościowych”. Atrakcją dla widzów, szczególnie młodszego pokolenia, było prezentowane w tym dniu na terenie muzealnym, na tle malowniczych murów twierdzy, obozowisko artyleryjskie z epoki Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego, z pokazem ćwiczeń połączonych z oddawaniem salw, przygotowane przez zaprzyjaźnioną z Muzeum grupę rekonstrukcyjną Stowarzyszenie Artylerii Dawnej Arsenal.

Impreza, adresowana przede wszystkim do osób interesujących się historią, cieszyła się sporym zainteresowaniem, w sumie z przygotowanej oferty skorzystały 233 osoby, które miały okazję poznać bliżej jeden z najważniejszych obiektów XIX-wiecznej architektury obronnej na ziemiach polskich, związany z walką kolejnych polskich pokoleń o odzyskanie niepodległości w epoce zaborów.

Jerzy Wągradzki